

DORIVOR O`SIMLIKLARNI ZAMONAVIY MEDITSINADA QO`LLANILISHI

*Abdullayev Dilshodbek Ravshan o`gli,
Toshkent davlat agrar universiteti,
Dorivor o`simliklar kafedrası
1-bosqich talabasi,
Amanova Mavluda Mustafakulovna,
Toshkent davlat agrar universiteti,
Dorivor o`simliklar kafedrası dotsenti*

Annotatsiya. Ushbu maqola zamonaviy tibbiyotda dorivor o'simliklardan foydalanishni o'rganib chiqadi, ularning yangi dorilar va qo'shimcha terapiya manbalari sifatida ahamiyatini ta'kidlaydi. U an'anaviy bilimlarning zamonaviy ilmiy yondashuvlar bilan integratsiyasini o'rganadi, sog'liqni saqlashda dorivor o'simliklardan foydalanish bilan bog'liq potentsial foyda va muammolarni ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: dorivor o'simliklar, zamonaviy tibbiyot, tabiiy dorilar, o'simlik tibbiyoti, an'anaviy tibbiyot.

Dorivor o'simliklar asrlar davomida dunyoning turli hududlarida terapevtik xususiyatlari uchun ishlatilgan. Jahon Sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) hisob-kitoblariga ko'ra, jahon aholisining qariyb 80 foizi sog'liqni saqlashning asosiy ehtiyojlari uchun an'anaviy dori-darmonlarga, birinchi navbatda o'simliklarga asoslangan dori-darmonlarga tayanadi. So'nggi yillarda dorivor o'simliklarga ularning xavfsizligi, samaradorligi va dori moddalarni ishlab chiqarish uchun yangi yo'nalishlarni taqdim etish salohiyati tufayli qiziqish qayta tiklandi.

Ko'plab tadqiqotlar dorivor o'simliklarning farmakologik faoliyatini hujjatlashtirib, yuqumli kasalliklar, saraton, diabet va yurak-qon tomir kasalliklari kabi turli kasalliklarni davolashda ularning imkoniyatlarini namoyish etdi. O'simliklardan olingan birikmalar turli xil biologik faolliklarga, shu jumladan antioksidant, yallig'lanishga qarshi, mikroblarga qarshi va saratonga qarshi xususiyatlarga ega ekanligi isbotlangan. Ushbu birikmalar yangi dorilar va terapevtik vositalarni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Dorivor o'simliklar bo'yicha tadqiqotlar etnobotanik tadqiqotlar, fitokimyoviy tahlillar va farmakologik tadqiqotlarni birlashtirgan multidisipliner yondashuvni o'z ichiga oladi. Etnobotanik tadqiqotlar an'anaviy tibbiyotda ishlatiladigan o'simliklarni aniqlashga yordam beradi, fitokimyoviy tahlil esa bioaktiv birikmalarni ajratish va tavsiflashga yordam beradi. Farmakologik tadqiqotlar ushbu birikmalarning klinikadan oldingi va klinik sharoitlarda xavfsizligi va samaradorligini baholaydi.

Dorivor o'simliklar asrlar davomida an'anaviy tibbiyotda qo'llanilgan va bugungi kunda ular zamonaviy tibbiyotda muhim rol o'ynashda davom etmoqda. Zamonaviy tibbiyotda dorivor o'simliklardan foydalanishning ba'zi usullari:

Dori vositalarini ishlab chiqish: ko'pgina zamonaviy farmatsevtik preparatlar dorivor o'simliklarda mavjud bo'lgan birikmalardan olinadi. Masalan, saratonga qarshi paklitaksel preparati tinch okeanidagi daraxtdan, aspirinning faol moddasi salitsil kislotasi esa dastlab tol qobig'idan olingan.

Surunkali kasalliklarni davolash: dorivor o'simliklar diabet, gipertoniya va yurak-qon tomir kasalliklari kabi turli surunkali kasalliklarni davolashda ishlatiladi. Masalan, achchiq qovun o'simlikining barglari qandli diabet bilan og'riq bemorlarda qon shakar darajasini pasaytirishi isbotlangan.

Og'riq boshqarish: zanjabil kabi o'simliklar yallig'lanishga qarshi xususiyatlarga ega va og'riq kamaytirish uchun ishlatiladi.

Antimikrobiyal vositalar: ko'pgina dorivor o'simliklar mikroblarga qarshi xususiyatlarga ega bo'lib, ularni infeksiyalarga qarshi kurashda foydali qiladi. Masalan, sarimsoq an'anaviy ravishda antibakterial va antifungal xususiyatlari uchun ishlatilgan.

Ovqat hazm qilish salomatligi: yalpiz va zanjabil kabi o'simliklar ovqat hazm qilish salomatligini yaxshilash uchun ishlatiladi. Masalan, yalpiz moyi odatda irritable ichak sindromi (IBS) alomatlarini yo'qotish uchun ishlatiladi.

Ruhiy Salomatlik: ba'zi dorivor o'simliklar kayfiyatni ko'taruvchi xususiyatlarga ega ekanligi aniqlandi va ruhiy kasalliklarni davolashda qo'llaniladi. Masalan, Seynt jonning go'shti depressiya uchun tabiiy vosita sifatida ishlatiladi.

Terini parvarish qilish: ko'pgina dorivor o'simliklar terini parvarish qilish mahsulotlarida tinchlantiruvchi, yallig'lanishga qarshi va antioksidant xususiyatlari uchun ishlatiladi. Masalan, Aloe vera quyosh yonishini davolash va terining davolanishiga yordam berish uchun ishlatiladi.

Immunitetni qo'llab-quvvatlash: ekinezya va ginseng kabi o'simliklar immunitet tizimini kuchaytiradi va infeksiyalarni oldini olish va davolash uchun ishlatiladi, ayniqsa sovuq va gripp mavsumida.

Antioksidant ta'sir: bir nechta dorivor o'simliklar antioksidantlarga boy bo'lib, ular organizmdagi zararli erkin radikallarni zararsizlantirishga va hujayra shikastlanishining oldini olishga yordam beradi. Masalan, yashil choy, rezavorlar va yirmik.

An'anaviy tibbiyot integratsiyasi: dunyoning ayrim qismlarida turli o'simliklarni o'z ichiga olgan an'anaviy dorivor amaliyotlar zamonaviy tibbiyot bilan integratsiyalashgan bo'lib, sog'liqni saqlashga yaxlit yondashuvlarni ta'minlaydi.

Umuman olganda, dorivor o'simliklarni zamonaviy tibbiyotda qo'llash potentsial terapevtik vositalar uchun tabiatning farmakopeyasini o'rganish muhimligini va

sog'liqni saqlash amaliyotida an'anaviy bilimlarning dolzarbligini namoyish etadi. Dorivor o'simliklar istiqbolli terapevtik foyda keltirsa-da, ularning imkoniyatlaridan to'liq foydalanish uchun bir nechta muammolarni hal qilish kerak. Bularga standartlashtirish, sifat nazorati va barqarorlik bilan bog'liq masalalar kiradi. O'simlik dori-darmonlarini standartlashtirish izchil sifat va samaradorlikni ta'minlash uchun juda muhimdir. Yaxshi qishloq xo'jaligi va yig'ish amaliyoti (GACP) kabi sifat nazorati choralari o'simlik mahsulotlarining xavfsizligi va samaradorligini kafolatlash uchun zarur. Barqaror etishtirish amaliyoti o'simlik resurslaridan ortiqcha foydalanishni oldini olish uchun ham juda muhimdir.

Xulosa va takliflar

Dorivor o'simliklar zamonaviy tibbiyotning rivojlanishida muhim rol o'ynadi va giyohvand moddalarni kashf etish va sog'liqni saqlash uchun yangi imkoniyatlarni taqdim etishda davom etmoqda. Dorivor o'simliklarning salohiyatini to'liq amalga oshirish uchun tadqiqot investitsiyalarini ko'paytirish, fanlararo hamkorlik va tartibga soluvchi yordamga ehtiyoj bor. An'anaviy bilimlar va zamonaviy ilmiy yutuqlardan foydalangan holda, dorivor o'simliklar global sog'liqni saqlash muammolarini hal qilishga va sog'liqni saqlash natijalarini yaxshilashga hissa qo'shishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, dorivor o'simliklarning zamonaviy tibbiyotga qo'shilishi dori kashfiyoti va sog'liqni saqlashga istiqbolli yondashuvni anglatadi. Ushbu qimmatbaho tabiiy resurslarning to'liq imkoniyatlarini ochish uchun doimiy tadqiqotlar va hamkorlik zarur.

Adabiyotlar.

1. Ўзбекистон Президентининг 2018 йил 12 октябрдаги “Ўзбекистон Республикасида халқ табобати соҳасини тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ–3968 сонли қарори.
2. 2020 йил 10 апрелдаги ПҚ-4670-сонли ”Ёввойи ҳолда ўсувчи доривор ўсимликларни муҳофаза қилиш, маданий ҳолда етиштириш, қайта ишлаш ва мавжуд ресурслардан оқилона фойдаланиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори.
3. Тўхтаев Б.Ё. Ўзбекистоннинг шўр ерларида доривор ўсимликларнинг интродукцияси. //Биология фанлари доктори илмий даражасини олиш учун ёзилган. Автореферати 2009 йил.
4. Холматов Х.Х., Қосимов А.И., Доривор ўсимликлар. – Тошкент, Ибн Сино номидаги нашриёт-матбаа бирлашмаси, 1994 йил
5. Холматов Х.Х., Ахмедов У.А. Фармакогнозия: Тиббиёт олий ўқув юртлари талабалари учун дарслик. - Тошкент: Ибн Сино номидаги нашриёт-матбаа бирлашмаси, 1995 йил.